

Het openbare gebouw lijkt een **contradictio-in-terminis**. Kan een gebouw wel openbaar zijn? Is het maken van een gebouw niet de eerste stap naar een afgeschermd, niet voor iedereen toegankelijke omgeving? Hoe openbaar kan een gebouw zijn? En waarom zou je willen dat een gebouw openbaar is? Heeft een openbaar gebouw een functie in een stad of een wijk? Dit zijn maar een paar van de vragen die naar boven komen nog voordat er een idee over de vormgeving van 'het openbare gebouw' is.

-feekes & colijn

Studie openbaar gebouw Case: ROC Nijmegen

De ontmoeting

10 Inleiding

De vraag die het voorgaande samenvat is; 'waarom en voor wie maken we een openbaar gebouw?' Een openbaar gebouw kan een symbolische waarde hebben. Het is dan een herkenbaar punt in de stad. Het gebouw heeft een duidelijke uitstraling van bijvoorbeeld macht of democratie zoals de historische paleizen dat hadden. Maar zijn deze voorbeelden, die nu vaak alleen een cultuur-historisch landmark zijn, werkelijk openbare gebouwen? In het gebruik zijn ze niet voor veel mensen van betekenis, maar wel in de symboolwaarde. Gebouwen waarvan de uitstraling wordt bepaald door de toegankelijkheid van de functie, zoals bijvoorbeeld bij een theater of een station, zijn andere voorbeelden. De openbare gebouwen hebben betekenis in het gebruik door de voor iedereen toegankelijke activiteiten die er plaatsvinden.

Hoe meer toegankelijke functies in het gebouw gehuisvest zijn hoe meer "openbaar" het gebouw is. Mede vanuit deze betekenis voegen wij, om een gebouw te bestuderen waar veel mensen komen, het station en andere toegankelijke functies, zoals winkels en horecagelegenheden, aan het programma van de opgave toe.

Identiteit

Als bureau gaan wij er altijd vanuit dat mensen zich moeten kunnen identificeren met hun omgeving. Een gebouw is niet alleen goed doordat het ruimteprogramma goed is vertaald. Het moet ook op een emotioneel niveau waarde hebben voor de gebruikers of passanten. Gebruikers moeten zich in het gebouw thuis gaan voelen en het moet herkenbaar zijn als hun gebouw. De herkenbaarheid van het gebouw wordt gebaseerd op de identiteit van het gebruik. Het gebouw maakt uiteindelijk deel uit van de identiteit van de gebruikers en de omgeving. Hoe geef je een gebouw vorm waar iedereen tot de doelgroep behoort? Voor wie maken we een openbaar gebouw? Welke activiteiten moeten een plek krijgen, maar vooral op welke wijze zullen deze in de toekomst veranderen?

Ontmoetingen

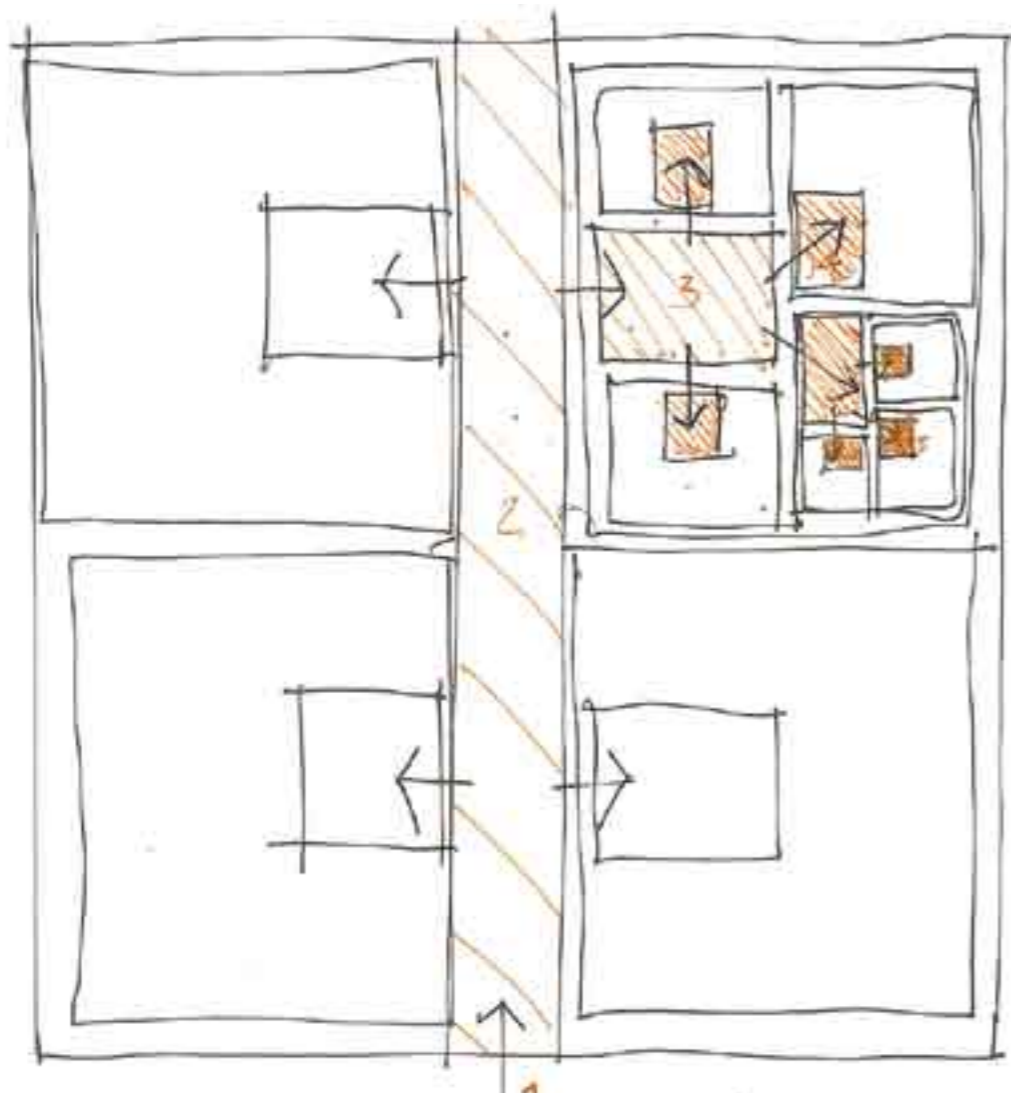
In ieder openbaar gebouw vinden allerlei ontmoetingen plaats. Mensen komen elkaar gewild en ongewild, afgesproken of toevallig tegen waar activiteiten plaatsvinden. Overal waar mensen elkaar onuitgenodigd kunnen tegenkomen is sprake van openbaarheid. We definiëren het openbare gebouw primair als een gebouw voor ontmoetingen (en de mogelijkheid om elkaar te ontmoeten)

Echter in Hoog Catharijne in Utrecht betekent dit iets anders dan in de peuterspeelzaal of het dorps huis in Beekbergen. In Hoog Catharijne blijf je altijd omgeven door onbekenden terwijl je in Beekbergen na enige tijd mensen zult kennen. Ondanks het feit dat het dorps huis net zo makkelijk binnen te gaan is als Hoog Catharijne is er een duidelijk verschil in karakter. De betekenis van het dorps huis voor de gebruikers uit de omgeving is anders dan die van Hoog Catharijne. De één is een verblijfsgebied, waar mensen zich betrokken voelen bij hun omgeving, terwijl de ander een anoniem doorgangsbied is naar station, winkels, woningen en kantoren.

In het algemeen kun je stellen dat een groter aantal mensen tot vluchtiger gedrag leidt. Dit heeft invloed op de functies die in een openbaar gebouw ontworpen worden.

Voeg je veel verschillende functies samen in een gebouw dan worden de gezamenlijke ruimtes in de eerste plaats als verkeersruimte naar hun eigen gebouwdeel gebruikt. Deze gezamenlijke ruimtes krijgen pas betekenis voor de gebruikers als ze naast doorgangsbied ook verblijfsgebied zijn. Naast de toevallige vaak betekenisloze ontmoetingen die in een verkeersruimte plaatsvinden kan een goed ontworpen openbaar gebied aan allerlei activiteiten ruimte bieden, die betekenisvol zijn.

Schaalniveaus van openbaarheid. Bij het ontwerp dienen de verschillende schaalniveaus te laten confronteren. Een intieme ruimte grensend aan een sterk openbare ruimte bijvoorbeeld.

Identiteit en schaalniveaus

Voor een veelheid aan ontmoetingen is een rijk gedifferentieerd gebouw nodig. Van het ontwerp voor het gebouw als geheel tot en met de kleinste eenheid binnen het gebouw moeten we nadenken over het karakter van de ontmoetingen die plaatsvinden.

De volgende schaalniveaus zijn te onderscheiden;

- de stedelijke omgeving
- de directe omgeving: de buitenruimte

rond het gebouw

- de gemeenschappelijke ruimte: bijvoorbeeld algemene entree, de centrale ruimte
- een gebouwdeel waarin bijvoorbeeld een functie of groep is gehuisvest
- een cluster ruimtes behorend tot een groep gebruikers binnen een van de functies; bijvoorbeeld een opleidingsrichting binnen het ROC
- eenheden die onderdeel uitmaken van een cluster; enzovoort
- intieme studie -en ontmoetingsplekken

Ons uitgangspunt is in het ontwerp zeer bewust om te gaan met de schaalniveaus. De schaalniveaus worden iedere stap minder openbaar. Deze reeks van ruimtes is te herkennen in het ontwerp. Het plan kent een opeenvolging van ruimtes die steeds minder openbaar zijn. Ook het karakter en de duur van de ontmoetingen, die in deze ruimtes plaatsvindt, stapsgewijs verandert.

Het komt de leefbaarheid van het gebouw ten goede als de stappen van de reeks niet te ver uit elkaar liggen. Een grote centraal gelegen ruimte met daarom heen dichte

Het ROC, met de schaalniveaus uitgewerkt, rekening houdend met bezoekersstromen, gebruik en veiligheid.

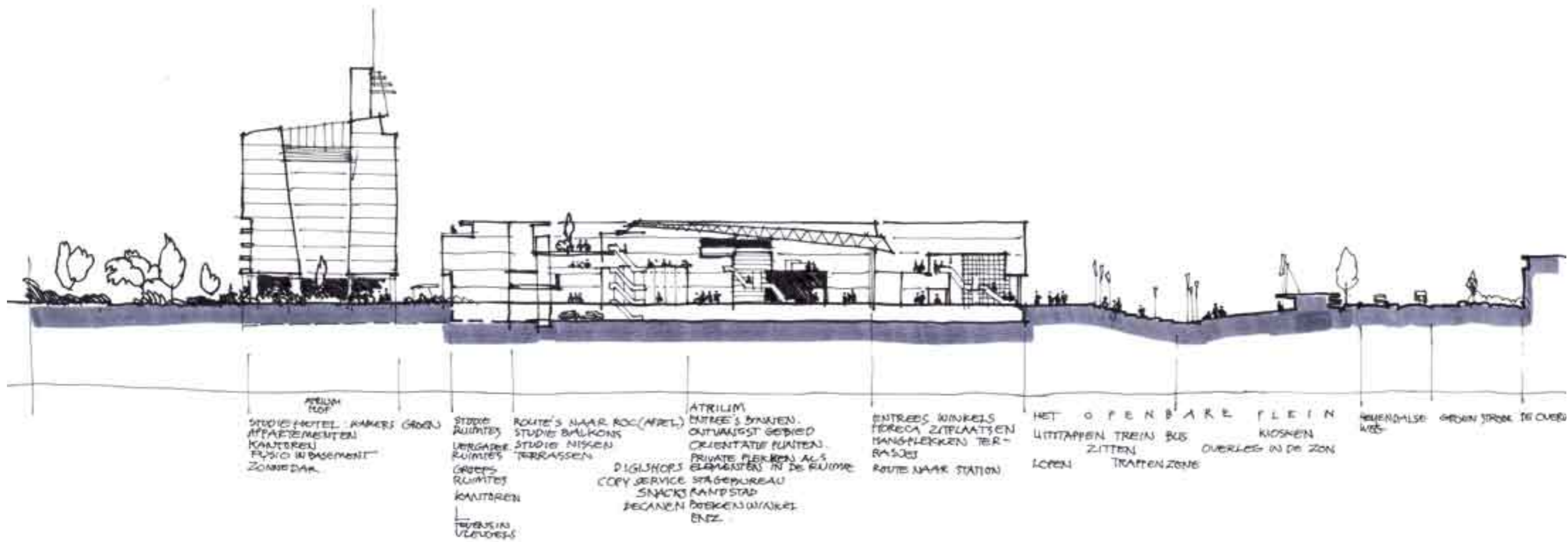
wanden met deuren naar de verschillende functies werkt niet. Men zal nooit bezit nemen van deze openbare ruimte, het blijft de verkeersruimte. Het is van belang de grootte van de stappen en de overgang tussen de schaalniveaus vorm te geven. De scheidingen tussen de schaalniveaus worden gevormd door een overgang in de vorm van een margezone. Geen scherpe scheiding maar een tussenstap, een overgang die tevens de verbinding vormt. Naar margezones hebben we een aparte studie verricht.

De confrontatie

Gedifferentieerdheid van het gebouw komt tot stand door het bewust vormgeven van de schaalniveaus en de overgangen.

De opeenvolging in schaal geeft overzicht en maakt het gebouw begrijpelijk. De levendigheid van het gebouw wordt versterkt door schaalniveaus met elkaar te laten confronteren. Differentiatie van een plein of in een centraal gelegen atrium door middel van kleine zithoeken of milde open ruimtes, maken deze gebieden tot aangename verblijfsruimtes. Visueel con-

tact tussen een plein en een glazen kantoor maakt je bewust van de openbaarheid van het plein en de onbereikbaarheid van het kantoor. De toevalligheid van ontmoetingen is aantrekkelijk. Er ontstaan opmerkelijke plekken voor bijzondere ontmoetingen.

Het plan

Op stedenbouwkundig niveau geven we het gebouw een symbolische betekenis. Het is functioneel en ruimtelijk gezien een markeringspunt in de stad. Het gebouw en het plein vormen het beginpunt van een gebied waarin onderwijs (ROC-KUN) centraal staat. Voor de ruimtelijke inpassing zijn we uitgegaan van het masterplan dat gemaakt is voor het gebied ten zuiden van het spoor. Het voor het gebouw liggende plein is stedenbouwkundig gezien, de start van een steeds breder wordende openbare groene ruimte die vanaf dit punt, vanuit de stad, over het spoor naar de universiteit en het Radboudziekenhuis, richting de stadsgrens loopt en daarmee de grote onderwijsinstellingen met elkaar verbindt.

Het complex is als geheel herkenbaar in de stad, maar is, geheel volgens ons uitgangspunt, ruimtelijk rijk gedifferentieerd. Opeenvolgende schaalniveau's zijn horizontaal en verticaal gezien herkenbaar. De opeenvolging van het steeds minder openbaar wordende ruimtes is duidelijk te herkennen.

De weg is opgenomen in het langwerpige plein, zij vormen samen het meest openbare schaalniveau in het plan. Het plein loopt flauw af naar het station. Als je uit de trein stapt sta je gelijk op het plein. Het zeer openbare karakter van het station sluit aan bij en versterkt de openbare betekenis van het plein. De volgende stap is de verhoogde openbare zone die via de trap

in het terrein bereikbaar is. De entrees van het gebouw, winkeltjes en horeca functies liggen in deze zone. Door de combinatie van deze functies en een mogelijke route naar het station is dit een levendige zone in het gebied waar veel verschillende ontmoetingen plaatsvinden.

Het derde niveau bestaat uit een groot overdekt binnenterrein. Door zijn vorm nodigt het gebouw uit hier binnen te lopen. De overgang van binnen naar buiten is niet groot. Het gebouw heeft een uitstraling van toegankelijkheid en openbaarheid.

Binnen het tweede en derde openbare schaalniveau is een grote differentiatie aangebracht door kleinere ruimtes met een verscheidenheid aan sferen op te nemen. Ontmoetingen die in een zeer openbare plek gebeuren, vinden plaats naast ontmoetingen met een privé karakter. Een terrasje bij een café naast de route naar het station of een studiebalkon met uitzicht op de begane grond van het atrium zijn hiervan twee voorbeelden. Zoals hierboven al genoemd; de lineaire hoofdopzet door een opeenvolging van schaalniveau's maakt het gebouw begrijpelijk. De confrontatie tussen de schaalniveaus maakt het geheel levendig.

De buitenruimte die in een middengebied van het gebouw ligt is geheel groen ingericht. De sfeer en het gebruik van deze ruimte zijn duidelijk anders dan die van andere zones. Daarnaast en onder zijn de sportvoorzieningen opgenomen die ook separaat te bereiken zijn. Het is een rustige ruimte met een recreatieve sfeer. Slechts een route naar de achter op de locatie gelegen privé-ruimtes, woningen en hotelkamers, loopt door dit gebied. Hier vinden ontmoetingen met een geheel ander karakter plaats.

De grote ruimtes verschillen in sfeer en openbaarheid. Ook binnen het gebouwvolume is veel variatie aan te brengen in sfeer en openbaarheid. Door de omvang van de locatie en het pro

gramma hebben we op dit niveau niet uitgebreid ontworpen. Het is echter goed voor te stellen hoe je, het thema van de schaalniveau's hanterend, ook dit niveau ontwerpt. Het karakter, de mate van openbaarheid, van de ontmoeting is het uitgangspunt bij het ontwerpen van ruimtes voor het vragen van informatie, colleges, vergaderingen, enzovoort tot en met geconcentreerd werken van een persoon. Aan de hand van het karakter van de ontmoeting wordt bepaald waar binnen het gebouw de functie geplaatst wordt en welke sfeer de ruimte moet uitstralen. Bij iedere ontmoeting past een ruimte.